

BRITT MOGÅRD – en kvinnlig Bohman

Första gången jag träffade Britt Mogård var under akademikerkonflikten på arbetsmarknaden våren 1971. Jag var då utredningschef i SACO och försökte i riksdagen mobilisera motstånd mot det förslag till tjänstepliktslag som den socialdemokratiska regeringen lagt fram för att få slut på de stridsåtgärder som dess eget avtalsverk varit med om att sätta igång. Den moderata partiledningen tog tidigt principiell ställning för den sk tvångslagen, men i riksdagsgruppen var meningarna starkt delade. I slutändan röstade nästan hälften av gruppens ledamöter mot lagförslaget och därmed också mot partilinjen. Till denna grupp dissidenter hörde den då nyligen för första gången omvalda riksdagsledamoten från Stockholms läns valkrets Britt Mogård.

Tre år senare dök jag upp som partisekreterare i Moderata Samlingspartiet. Helt utan förflutet i partiet skulle jag nu ingå i partiledningen. Den bestod i övrigt av partistyrelsens presidium med Gösta Bohman som ordförande samt Staffan Burenstam Linder och Eric Krönmark som förste respektive andre vice ordförande. Britt Mogård hade vid det laget intagit en nyckelposition inom partiet som ordförande i Moderata Kvinnoförbundet.

Britt blev tidigt uppmärksammad och omtalad, bl a för hon inte stämde särskilt väl med de egenskaper man associerade till en högerpamp – och inte till en högertant heller för den delen. Prästdotter från Uppland, folkhögskollärare i Kalix, oexaminerad grundskollärare, bosatt söder om Söder, frånskild, ljusblå, jämställdhetsivrare. Hon hade gett sig in i politiken tämligen sent, men hade ändå kommit in i riksdagen i 1968 års val på en ”ungdomslista” – vid 46 års ålder(!). Hennes valsedel hade fått fler röster än huvudlistan, vilken på motsvarande andraplats efter det gemensamma förstanamnet Alf Wennerfors hade haft Staffan Burenstam Linder, som var nio år yngre. Denna åldersrelation och beteckningen ungdomslista kunde den senare höras grumsa om i årtal efteråt.

Vass debattör

Som Kvinnoförbundets ordförande hade Britt Mogård automatiskt en plats i partistyrelsen. Det dröjde inte länge förrän hon blev invald även i riksdagsgruppens förtroenderåd. Där liksom senare i statsråds-kretsen var det ett ständigt gnabbande mellan Britt och partiordföranden Gösta Bohman. Eftersom båda tyckte om att slänga käft och hade en vass, aggressiv debattstil, samtidigt som de i lika grad utmärktes av en påfallande envishet, kunde en normal och vardaglig skärmytsling lätt utvecklas till ett praktgräl. Det föll på partisekreterarens lott att försöka förebygga att sådana uppkom och, om så ändå skett, söka bilägga dem utan alltför mycken uppståndelse inom och utom partiet. Att helt få stopp på bråket bedömde jag som omöjligt - därtill var de bådas temperament alltför heta – så jag fick inrikta mig på att upprätthålla ett modus vivendi.

I likhet med Britt Mogård hade Gösta Bohman vaknat sent politiskt. Längre vägrade han att bekänna partifärg. Han var 47 år, när han först blev riksdagsman. Ingen kom dock då på idén att beteckna honom som ungdom. Sedan Gösta väl kommit igång med sin politiska karriär gick det liksom i Britts fall tämligen fort. Vald till vice partiordförande 1965 besegrade han

1970 den sittande partiledaren Yngve Holmberg i en omröstning om partiledarposten. Som ombud vid partistämman röstade Britt Mogård för att Yngve Holmberg skulle få vara kvar.

Man skulle kunna misstänka att grogrunden för den ständiga laddningen i förhållandet mellan Gösta och Britt låg i hennes ställningstagande mellan Yngve och Gösta. Någon liten tagg kunde kanske sitta kvar hos den senare, men Gösta var förvånansvärt lite långsint mot dem som i partiledaromröstningen 1970 hade satsat på fel häst. Han insåg att en inre försoning var nödvändig, och han klarade att behandla tidigare motståndare och anhängare i princip lika. Den ende han aldrig förlät var Yngve Holmberg, vilken under Göstas elvaåriga ordförandetid betraktades som en icke-person inom partiet.

Framgångsrik utmanare

En föga uppmärksammas parallell mellan Gösta Bohman och Britt Mogård är att även den senare kom till makten – i hennes fall i Kvinnoförbundet - genom att besegra den sittande ordföranden i en votering. Det skedde två år senare, och Britts motståndare var Ethel Florén-Winther. I denna strid hade Britt i hög grad Göstas stöd. Denne var en svuren kritiker till Florén-Winther, sedan hon iscensatt en kupp, som i strid med den inom partiet beslutade nomineringen gav henne själv en plats i första kammaren under dess sista år. Gösta Bohmans och den övriga partiledningens glädje över Britt Mogårds valseger kan utläsas ur den välkomsthälsning han gav henne vid den aktuella kvinnoförbundsstämman på Billinge i Skövde.

Om Gösta Bohman var den motvillige politikern som blev partiledare, var Britt Mogård tidigt och länge än mer avvisande till den organisation hon valdes till ordförande i. Hon blev starkt irriterad, när hon anslöt sig till partiet och fann att hon därmed automatiskt blivit medlem även i Kvinnoförbundet. Hennes politiska arbete på vägen upp till höjderna var helt förlagt till partiorganisationen, och hon kunde beläggas ha gjort uttalanden med innebörden att det bästa vore om Kvinnoförbundet kunde läggas ner.

Väl vald till ordförande företrädde Britt Mogård dock ingen annan uppfattning än att Kvinnoförbundet behövdes, så länge det kvarstod brister i jämställdheten i politiken och i partiet. Hon satsade sin myckna energi på att rycka upp verksamheten. Fram till dess hade förbundet varit en tämligen sömning inrättning, som pysslade lite i bakgrunden med vad som brukade betraktas som kvinnofrågor och i övrigt anlätades för praktiska uppgifter vid möten och i valrörelser. Nu försköt Britt Kvinnoförbundets fokus mot utbildning av blivande kvinnliga partiföreträdare och breddade den politiska verksamheten till att forma ståndpunkter i snart sagt alla förekommande frågor.

Maktspelare

Britt Mogård förstod också att utnyttja den maktposition som ordförandeskapet i Kvinnoförbundet gav henne. Hon lärer sig ofta med den samtida ordföranden i Moderata Ungdomsförbundet Per Unckel. Genom den starka representation dessa två s k

sidoorganisationer hade i partiorganisationen utgjorde de, om de kunde komma överens, en betydande maktfaktor i det interna arbetet.

En fråga där sådant samarbete förekom gällde familjepolitiken. Till 1975 års partistämman hade båda förbunden motionerat om införande av vårdnadsersättning till småbarnsföräldrar för att underlätta barntillsynen, antingen denna finansierades genom lön till utomstående eller genom att den ena föräldern minskade sin arbetstid. För Gösta Bohman luktade vårdnadsersättning bidragstänkande och understödstagaranda lång väg, och de övriga herrarna i presidiet var väl inte så medvetna om svårigheterna att ordna barntillsynen i familjer där båda föräldrarna förvärvsarbetade. Det föll därmed på partisekreteraren att förhindra att det öppnades upp en djup spricka mellan moderpartiet – som i detta sammanhang snarare borde kallas manspartiet – och dess kvinno- och ungdomsförbund. Jag lyckades övertyga Gösta att införande av vårdnadsersättning var ett sätt att öka valfriheten – för kvinnor mellan hemarbete och förvärvsarbete och för familjer mellan olika former av barntillsyn. Med en serie av allt mer avslipade kompromisskrivningar som medlingsbud lyckades jag till slut bilägga tvisten.

Ett annat stridsämne var SIA, en förkortning vars innebörd väl är bortglömd idag men som stod för skolans inre arbete. Britt Mogård hade varit partiets representant i den stora utredning med detta namn som under Jonas Orrings ordförandeskap färdigställde sina förslag 1974. Britt var mycket förtjust i SIA:s huvudtanke att lösningen på skolans problem låg i tillförseln av stödresurser, bl a i form av annan personal än lärare. Gösta Bohman visste inte mycket om skolfrågor men misstänkte att detta skulle föra in i vad som senare kom att kallas ”flumskolan”. Och han var ingalunda ensam i partiet om att anse Britt vara alltför SIA-frälst. Jag rådde Britt att dämpa sin iver och att även framhålla vikten av att skolan förmedlade kunskaper och färdigheter.

Minister och jämställdhetskämpe

Britt Mogård kände sig missförstådd och tog illa vid sig av kritiken. Hon ansåg sig motarbetad av Gösta Bohman. När det efter 1976 års borgerliga segerval drog ihop sig till regeringsbildning, arbetade han dock hårt för att skolpolitiken såsom gammal moderat kärnfråga skulle hamna hos ett moderat statsråd. Och det var aldrig tal om annat än att den uppgiften skulle anförtros Britt Mogård. Likadant var det, när en ny trepartiregering kunde bildas efter 1979 års val.

Som partisekreterare hade jag ett bekymmer gemensamt med Britt Mogård. Det var vad som kallades Gösta Bohmans otidsenliga kvinnosyn. Onekligen hade han svårt att i arbetslivet förhålla sig till kvinnor på ett naturligt sätt. Kommentarer, som kanske var avsedda som komplimanger, kom att uppfattas som klumpigheter. Många kände sig trampade på tårna, och partisekreteraren fick mer än en gång rycka ut för att försöka lugna upprörda känslor.

Kvinnliga ledamöter i riksdagsgruppen och partistyrelsen brukade säga att de först måste ta sig igenom ”flörtvallen”, innan de kunde föra ett politiskt samtal med partiledaren. Först sedan han kommenterat deras klädsel eller frisyr, kunde de komma in på sakfrågan. Gösta ville vara chevaleresk i en situation, då kvinnan inte väntade sig att möta en kavaljer. Han

hade dessutom svårt att spela rollen som hövisk riddare. Hans fallenhet för att raljera innebar att han kunde visa en kvinna sin uppskattning genom att peka på hennes man och fråga: ”Varifrån har du släpat hit honom?”

När Gösta förstod att någon tagit illa vid sig av hans uttryckssätt, blev han ångerfull och skyllde på sin spontana läggning. Men det var ett svagt försvar. Inte heller dög det att åberopa att han hörde till en äldre generation eller att han vistats mycket i enkönade miljöer som pojkskolor och militärtjänst – många årsbröder hade samma erfarenhetsbakgrund utan att uttrycka sig som om de kom direkt från drängstugan.

Det var nog helt enkelt så att Gösta Bohman inte var vare sig van vid eller bekväm med att möta kvinnor i arbetslivet. På hans tidigare arbetsplats Stockholms Handelskammare hade han i praktiken endast haft att göra med män som företagare och handläggande kollegor, medan kvinnorna var biträdespersonal. Först när han övergick till arbete i riksdagen, träffade han kvinnor, som verkade på samma kompetensnivå som han själv.

Manliga medtävlare och motståndare hade han lärt sig att hantera, men när en medagerande i arbetslivet också kunde fylla rollen som moatjé, visste han inte säkert vilka spelregler han skulle följa. I botten låg den allmänna osäkerhet som han – f ö i likhet med Britt Mogård enligt vad hon beskriver i sin memoarbok - kände beträffande sin sociala ställning och sina relationer till andra människor. Det var samma osäkerhet som fick honom att misstänka alla med en framskjuten ställning i partiet för planer på att ge honom ett knivhugg i ryggen för att sedan ta över partiledarskapet.

Bästa sättet att bemöta Gösta, när han var plump eller väl galant, var att sätta hårt mot hårt och svara med samma mynt. Det var Britt Mogård bra på. En gång vid en regeringslunch fick hon Gösta svarslös genom att gå fram till honom och utbrista: ”Vad du ser *bra* ut, Gösta, och så snygg du är i håret!”

PR-sinnad

Britt Mogård var också – liksom Gösta Bohman – bra på att skapa publicitet åt sig och sin organisation. Vid ett tillfälle under en valrörelse kallade hon till presskonferens under rubriken: ”Har Gösta Bohman en reaktionär kvinnosyn? Kom och hör vad Moderata Kvinnoförbundet tycker.” Anande batalj mellan ledande moderater strömmade journalisterna till i dittills osedda mängder. Britt Mogård inledde konferensen med att – partiljalt och smart - besvara den ställda frågan med ett klart och tydligt nej. Sedan övergick hon till att presentera Moderatkvinnornas ståndpunkter i aktuella valfrågor. Journalisterna fick för skams skull sitta kvar, och många skrev ihop några manussidor för att motivera sin närvaro vid pressträffen.

Vid ett annat tillfälle var man dock översmart. Utgående från den takt i vilken kvinnorepresentationen stärktes i politiska beslutande församlingar hade någon räknat ut att jämställdhet skulle vara i sikte så att Kvinnoförbundet kunde börja avvecklas 1996. En radioreporter gick på denna grundval ut med meddelandet: ”Moderata Kvinnoförbundet avser att lägga ner sin verksamhet.” Protesterna växte snabbt till stormstyrka både i

Kvinnoförbundet och i partiet och publiciteten blev inte alls den avsedda. I sin utvärdering av olyckshändelsen hittade en sötsur Britt Mogård dock ett guldkorn: Gösta Bohman hade tagit till orda och förklarat att Kvinnoförbundet måste vara kvar, för det behövdes även i framtiden!

Bohmans beröm

När Britt Mogård avgick som Kvinnoförbundets ordförande 1981, höll Gösta Bohman ett mycket uppskattande tack- och avskedstal. I sina memoarer citerade hon utförligt ur detta, och några rader skall återges här:

”Under denna stämman avgår Britt Mogård efter nio år i ledningen för Kvinnoförbundet. Hon har tillhört den krets av moderater som lett vårt parti under framgångens år. Hon har varit en av dem som medverkat till att forma vår politik på olika områden, framför allt på ett av de mest centrala, nämligen skolan, och gjort detta på ett sätt som vunnit respekt och aktning långt utanför våra egna led... Att hon lyckats så bra beror inte minst på den medfödda känslan av humor som hon ibland försökt men aldrig lyckats dölja. En humor som är så grundfast att hon t.o.m. har kunnat stå ut med mina ibland ”överhumoristiska” inslag i meningsutbytet oss emellan.”

Britt noterar i sin bok tacksamt alla lovorden. Men så sticker på nästan ”bohmskt” vis misstänksamheten fram igen och hon raljerar: ”Gösta Bohman hade svårt att ge beröm; för det mesta var hans kommentar: ‘Bra artikel, bra anförande – vem har skrivit det åt dig?’ När det gäller hans lovord, frestas jag fråga detsamma: ‘Vem skrev det åt dig?’”

På den punkten kan jag ge besked. Det gjorde han själv. Gösta Bohman nöjde sig aldrig med att läsa upp tal som andra skrivit åt honom. Britt Mogård har rätt i att Gösta var snål med beröm. Desto mer stolt har hon anledning att vara över hans avskedsord till henne.

Även om båda säkert med harm skulle avvisa påståendet, är det min uppfattning att den ständiga munhuggningen dem emellan bottnade i att de egentligen var så lika varandra och hade liknande erfarenheter. Likhet föreligger också i vad de åstadkom. Gösta Bohman upprättade partiet ur dess förfall och återgav det respekt. Förutom att Britt Mogård hjälpte till med detta, uppnådde hon detsamma med Moderata Kvinnoförbundet.

Britt Mogård var en kvinnlig Bohman!

Lars Tobisson

Lars Tobisson.

Fil dr i statsvetenskap. Ordförande Sveriges Förenade Studentkårer 1964. Utredningssekreterare och utredningschef Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO) 1965-1974. Partisekreterare (M) 1974-1981, 1:e vice partiordförande (M) 1981-1999. Riksdagsman (M) 1979-2001, under större delen av tiden ledare för riksdagsgruppen och ledamot av finansutskottet. Sveriges representant i Europeiska revisionsrätten i Luxemburg 2002-2006.